

## บทที่ 5

### สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษา บทบาทนักสังคมสงเคราะห์จิตเวชในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช มีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบในบทบาท ลักษณะและแนวทางการปฏิบัติงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชในระดับจุลภาคและมหภาคของนักสังคมสงเคราะห์จิตเวช โดยใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการกำหนดโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ประกอบการสังเกตขณะบอกเล่า ประสบการณ์การทำงานด้วยตัวนักสังคมสงเคราะห์จิตเวชที่ทำงานการพิทักษ์สิทธิโดยตรง จำนวนทั้งสิ้น 10 คน จากหน่วยงาน 4 แห่ง

### สรุปผลการศึกษา

#### ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักสังคมสงเคราะห์จิตเวช

นักสังคมสงเคราะห์เป็นเพศหญิงจำนวน 9 คน และเพศชายจำนวน 1 คน เป็นนักสังคมสงเคราะห์ จิตเวชทั่วไป จำนวน 8 คน และนักสังคมสงเคราะห์นิติจิตเวช จำนวน 2 คน อายุระหว่าง 26-59 ปี มีระดับ การศึกษาตั้งแต่ ปริญญาตรี-ปริญญาโท ส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับปริญญาตรีและศึกษาต่อในระดับปริญญาโทสาขา สังคมสงเคราะห์ มีตำแหน่งหน้าที่ในการปฏิบัติงานในระดับ 3-5 จำนวน 4 คน ระดับ 6ว จำนวน 1 คน ระดับ 7ว จำนวน 1 คน ระดับ 8ว จำนวน 3 คน และระดับ 9ว จำนวน 1 คน

ลักษณะการปฏิบัติงาน นักสังคมสงเคราะห์จิตเวชทำหน้าที่ปฏิบัติงานการวินิจฉัยทางสังคม การบำบัดทางสังคม การฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม การสังคมสงเคราะห์จิตเวชชุมชน การจัดการทรัพยากรทางสังคม รวมทั้งการวิจัยและพัฒนา และมีลักษณะงาน ได้แก่ การบริหาร การจัดการ การให้การปรึกษา การประสานงานและการปฏิบัติการ นักสังคมสงเคราะห์ทั้งหมดมีระยะเวลาในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 2-37 ปี รับผิดชอบจำนวนผู้ป่วย ประมาณ 30-50 คน/นักสังคมสงเคราะห์ 1 คน มีประสบการณ์การทำงานทั้งในและนอกหน่วยงาน โดยในหน่วยงาน นักสังคมสงเคราะห์มีประสบการณ์ด้านการบริหาร การจัดการ การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช การประสานงาน โครงการและงานวิจัย การผลิตและพัฒนาเนื้อหาทางวิชาการ การประชุมวางแผนภายในวิชาชีพและระหว่างวิชาชีพ ส่วนนอกหน่วยงานนักสังคมสงเคราะห์มีประสบการณ์

ด้านการส่งเสริมสงเคราะห์จิตเวชชุมชน การจัดการทรัพยากรทางสังคม การประสานงานกับเจ้าหน้าที่นอกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน วิทยากรฝึกอบรมเผยแพร่ความรู้ การมีส่วนร่วมเป็นคณะทำงานของหน่วยงานอื่นและการได้รับการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ

## ตอนที่ 2 การปฏิบัติงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช

นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทในการปฏิบัติงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชโดยทำงานกับผู้ป่วยโดยตรง ทำงานกับครอบครัว ทำงานกับกลุ่ม ทำงานกับชุมชนและสังคม รวมทั้งทำงานกับหน่วยงานและทำงานเพื่อการพัฒนาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

ด้านการทำงานกับผู้ป่วยโดยตรง นักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลทางสังคมจากผู้ป่วยและ/หรือผู้นำส่ง หน่วยงานที่ผู้ป่วยเคยรับการบำบัดรักษา ติดต่อญาติ ดูแลสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิพลเมือง สิทธิผู้ป่วย สิทธิในการรักษา บัตร 30 บาท บัตร 74 และติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการในเรื่องอื่น ๆ ให้แก่ผู้ป่วย ผู้ป่วยที่มีอาการทางจิตเวชรุนแรงและ/หรือมีบาดแผลหรือโรคแทรกซ้อนทางกาย นักสังคมสงเคราะห์จะประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่งผู้ป่วยเข้ารับการบำบัดรักษาอาการทางจิตเวชและ/หรือบาดแผลหรือโรคแทรกซ้อนทางกาย ให้การรักษาตามปัญหาและความต้องการของผู้ป่วย บำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคและอาการทางจิตเวช สิทธิที่ผู้ป่วยมี วิธีการติดต่อหน่วยงาน วิธีการใช้สิทธิ วิธีการดูแลตนเอง ประสานงานเพื่อหาสถานสงเคราะห์ให้แก่ผู้ป่วย ประเมินและเตรียมความพร้อมให้ผู้ป่วยก่อนกลับบ้าน เตรียมผู้ป่วยไปสถานสงเคราะห์ ตรวจเยี่ยมผู้ป่วยที่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลหรือประสานหาผู้ดูแลช่วยเหลือผู้ป่วยในเรื่องต่าง ๆ ประเมินและเตรียมความพร้อมในการต่อสู้คดีให้แก่ผู้ป่วยที่มีคดีความ การส่งผู้ป่วยไปเรือนจำและตรวจเยี่ยมผู้ป่วยในเรือนจำ

ด้านการทำงานกับครอบครัว นักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่อธิบายให้ความรู้เกี่ยวกับโรคและอาการทางจิตเวช สิทธิต่าง ๆ ของผู้ป่วย วิธีการใช้สิทธิ การติดต่อหน่วยงาน วิธีการดูแลผู้ป่วย อำนวยความสะดวกช่วยเหลือครอบครัวในเรื่องต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ให้การรักษาตามปัญหาของครอบครัวและ/หรือทำครอบครัวบำบัดโดยเน้นการบำบัดรักษาในครอบครัวผู้ป่วยคดีให้คำแนะนำ ทำหน้าที่ช่วยเหลือครอบครัวตามความเหมาะสม อธิบายให้ครอบครัวเข้าใจความสำคัญของการให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาผู้ป่วย ประเมินและเตรียมความพร้อมให้ครอบครัวก่อนส่งผู้ป่วยกลับบ้าน

ด้านการทำงานกับกลุ่ม นักสังคมสงเคราะห์ทำงานกับกลุ่มผู้ป่วยทั่วไป ทำหน้าที่ให้การปรึกษาตามปัญหาและความต้องการของกลุ่ม อธิบายให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสิทธิที่มี

ทำกลุ่มบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพทางสังคม ฝึกทักษะทางสังคมด้านต่าง ๆ ทั้งในและนอกหน่วยงาน เตรียมกลุ่มผู้ป่วยคดีให้มีความพร้อมในการต่อสู้คดี ให้ความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนกระบวนการยุติธรรม การปฏิบัติตัวเมื่อต้องไปอยู่ในเรือนจำ กลุ่มครอบครัว/ญาติ นักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่ให้ความรู้ คำแนะนำ ให้การปรึกษาแก่กลุ่มครอบครัว/ญาติผู้ป่วย ทำกลุ่มญาติและร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

ด้านการทำงานกับชุมชนและสังคม นักสังคมสงเคราะห์ทำงานกับชุมชนและสังคมด้วยวิธีการ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ การให้การปรึกษาทางวิทยุ โทรศัพท์ แผ่นพับ ร่วมจัดประกวดหนังสือสั้น รณรงค์ให้คนในสังคมได้รับความรู้เรื่องสุขภาพจิต โรคและอาการทางจิตเวช มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในตัวผู้ป่วยจิตเวช มีส่วนร่วมในการดูแลสิทธิของผู้ป่วย การจัดโครงการ/การอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่และบุคคลทั่วไปในเรื่องสุขภาพจิต สิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ป่วยควรจะได้รับ ประสานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อลงชุมชนที่มีผู้ป่วยจิตเวช ประเมินความพร้อมของชุมชนที่จะรับการกลับมาของผู้ป่วย ประเมินและตรวจเยี่ยมผู้ป่วยที่อยู่ในเรือนจำ ตรวจนักโทษประหารเยี่ยมโรงเรียนที่มีผู้ป่วยศึกษาอยู่และติดตามเยี่ยมบ้านผู้ป่วย

ด้านการทำงานกับหน่วยงาน นักสังคมสงเคราะห์ทำงานระหว่างวิชาชีพ โดยมีการประชุมระหว่างนักสังคมสงเคราะห์ในระดับผู้บริหารและ/หรือรองผู้บริหารกับผู้บริหารและ/หรือรองผู้บริหารวิชาชีพอื่น การประชุมนักสังคมสงเคราะห์ในระดับผู้ปฏิบัติการกับวิชาชีพอื่น วางแผนการจัดการ การบริหารและนโยบายของหน่วยงาน การทำงานด้านต่าง ๆ ให้สนับสนุนการดูแลสิทธิของผู้ป่วยและมีความสอดคล้องในการทำงานร่วม ในวิชาชีพเดียวกัน นักสังคมสงเคราะห์ระดับผู้บริหารรับผิดชอบในการวางแผนกำหนดนโยบาย วิธีการดำเนินงานของกลุ่มงาน ให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานและการดูแลสิทธิของผู้ป่วยในเรื่องต่าง ๆ นักสังคมสงเคราะห์ทุกระดับประชุมร่วมกันวางแผนในการบริหารและการกำหนดนโยบายของกลุ่มงานและหน่วยงานให้สอดคล้องกับการดูแลสิทธิของผู้ป่วยและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

ด้านการพัฒนาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์พัฒนาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะด้านสังคมสงเคราะห์จิตเวชจากการรวมกลุ่มตั้งเป็นสมาคมนักสังคมสงเคราะห์จิตเวช ร่างนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ป่วยจิตเวช พัฒนาตนเองจากการเข้ารับการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมให้นักสังคมสงเคราะห์ด้วยกัน พัฒนาตนเองจากการนำเสนองาน/เข้าร่วมในการประชุมภายในวิชาชีพและการประชุมระหว่างวิชาชีพหรือการประชุมทางวิชาการ พัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ

### ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไขในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช

นักสังคมสงเคราะห์พบปัญหาอุปสรรคในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชและมีวิธีการแก้ไขดังนี้

1. ปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากคนในสังคมส่วนมากมีความรู้ ความเข้าใจในโรคและอาการทางจิตเวชที่ไม่ถูกต้อง มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้ป่วยจิตเวช นักสังคมสงเคราะห์แก้ไขโดยวิธีการให้ความรู้ความเข้าใจ วรรณคดีผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อให้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้ป่วยจิตเวช

2. ปัญหาอุปสรรคจากหน่วยงานหรือสถานสงเคราะห์ที่ให้บริการผู้ป่วยจิตเวชมีจำนวนน้อยและมี ข้อจำกัดในการรับผู้ป่วย รวมทั้งเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจไม่เห็นความสำคัญของการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย นักสังคมสงเคราะห์แก้ไขด้วยการใช้วิธีสร้างสัมพันธภาพ พูดคุย เจรจาต่อรอง ให้ความรู้ความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ ติดตามประเมินผลเยี่ยมผู้ป่วยที่สถานสงเคราะห์

3. ปัญหาอุปสรรคจากระบบการทำงานของแต่ละหน่วยงานที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของแนวทางการดำเนินงาน มีทั้งที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการทำงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชทำให้นักสังคมสงเคราะห์ไม่สามารถดูแลจัดการเรื่องสิทธิต่าง ๆ ของผู้ป่วยได้อย่างเต็มที่ นักสังคมสงเคราะห์แก้ไขปัญหาด้วยการดูแลสิทธิในเรื่องที่ตนเองสามารถทำได้และใช้วิธีการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องให้มีการดูแลผู้ป่วยในเรื่องสิทธิต่าง ๆ

4. ปัญหาอุปสรรคด้านงบประมาณที่จัดสรรให้ผู้ป่วยจิตเวชจากทางหน่วยงานและภาครัฐมีจำนวนจำกัดทำให้ไม่มีงบประมาณเพียงพอในการดูแลผู้ป่วยจิตเวชให้ครอบคลุมในทุกด้าน นักสังคมสงเคราะห์แก้ไขโดยพยายามหางบประมาณเพิ่มเติมจากภาคเอกชน บุคคลทั่วไปและตัวนักสังคมสงเคราะห์เองเพื่อนำมาใช้สนับสนุนผู้ป่วยจิตเวช

5. ปัญหาอุปสรรคจากครอบครัว/ญาติผู้ป่วยที่ไม่ให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาผู้ป่วย ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ป่วย นักสังคมสงเคราะห์จะแก้ไขโดยวิธีการพูดคุยให้การปรึกษาแก่ครอบครัว/ญาติของผู้ป่วย ทำครอบครัวบำบัด อธิบายเหตุผลที่จำเป็นต้องได้รับร่วมมือในการดูแลรักษาผู้ป่วย

6. ปัญหาอุปสรรคจากผู้ป่วยที่มีผลมาจากโรคและอาการทางจิตเวช ทำให้ผู้ป่วยปฏิเสธและไม่ให้ความร่วมมือในการรักษา หรือบางครั้งมีพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น นักสังคมสงเคราะห์มีวิธีการแก้ไขด้วยการส่งผู้ป่วยจิตเวชเข้ารับการบำบัดรักษา

7. ปัญหาอุปสรรคจากนักสังคมสงเคราะห์ที่ขาดการติดตามและประเมินผลในการทำงาน ทำให้มีข้อบกพร่องเกิดขึ้นในการทำงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช นักสังคมสงเคราะห์แก้ไขโดยวิธีเพิ่มการติดตาม ประเมินผลการทำงานเพื่อผู้ป่วยจิตเวชให้มากขึ้น

นอกจากปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ไขข้างต้นแล้ว นักสังคมสงเคราะห์ยังมีข้อคิดเห็นต่อปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน บริหาร และนโยบาย ในบทบาทการสนับสนุนให้ผู้ป่วยจิตเวชได้รับสิทธิ บริการและทรัพยากรทางสังคมที่เหมาะสมนั้นเป็นผลมาจากการขาดนโยบายที่ชัดเจนจากภาครัฐ บุคคลทั่วไป ภาครัฐและเอกชน ไม่เห็นความสำคัญในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช ในบทบาทการปกป้องผู้ป่วยจิตเวชจากความเป็นธรรมในด้านต่าง ๆ ทางสังคมนั้นเป็นผลมาจากคนในสังคมขาดความรู้ ความเข้าใจ ในสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ป่วยจิตเวชควรได้รับ ในบทบาทการแนะนำเสนอความคิดเห็นไม่ประสบปัญหาเท่าใดนัก เนื่องจากสามารถแนะนำเสนอความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ส่วนในบทบาทการเรียกร้องและการรณรงค์มีปัญหาในเรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอและมีข้อจำกัดในการดำเนินการ

#### ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อแนวคิดและการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช

นักสังคมสงเคราะห์มีความคิดเห็นต่อแนวคิดและการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย จิตเวชในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน ระดับการบริหาร การกำหนดนโยบาย ดังนี้

##### ระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน

นักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าหากได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐในการกำหนดนโยบายเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช จะส่งผลให้การทำงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชมีความชัดเจน ทุกหน่วยงานร่วมรับผิดชอบและปฏิบัติ และควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่คนในสังคมเกี่ยวกับสุขภาพจิต ผู้ป่วยจิตเวช เพื่อความราบรื่นในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช ส่วนนักสังคมสงเคราะห์นั้นควรมีการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการพิทักษ์สิทธิในด้านความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติงานให้เหมาะสม รวมทั้งควรเพิ่มการติดตามประเมินผลการทำงาน และทำงานการพิทักษ์สิทธิให้มีมาตรฐานเดียวกัน

##### ระดับการบริหารและการกำหนดนโยบาย

นักสังคมสงเคราะห์เห็นว่าในระดับการบริหารและการกำหนดนโยบายนี้จะต้องอาศัยการรวมพลัง ร่วมมือกันของนักสังคมสงเคราะห์ผลักดันให้ภาครัฐตระหนักและเห็นความสำคัญในสิทธิของผู้ป่วยด้านต่าง ๆ และกำหนดนโยบายเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช และควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการทำงานเพื่อการพิทักษ์สิทธิ ผ่านสื่อต่าง ๆ กระตุ้นให้คนในสังคมเห็น

ความสำคัญและมีส่วนร่วมจะทำให้การพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชขยายออกไปในวงกว้างส่งผลให้เกิดการกำหนดนโยบายการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชจากภาครัฐและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย นอกจากนี้ควรมีการประชุมในการปฏิบัติงานภายในวิชาชีพและระหว่างวิชาชีพเกี่ยวกับการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วย วางแผนการดำเนินงาน การบริหารในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชและขยายผลการประชุมไปสู่ผู้บริหารในการกำหนดนโยบายของหน่วยงานต่อไป

### ข้อเสนอแนะ

การศึกษา บทบาทนักสังคมสงเคราะห์จิตเวชในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช มีข้อเสนอแนะต่อภาครัฐและเอกชน หน่วยงาน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งนักสังคมสงเคราะห์ผู้ปฏิบัติการดังต่อไปนี้

#### ภาครัฐและเอกชน

การดำเนินงานต่าง ๆ ในสังคมภาครัฐและเอกชนถือว่ามีส่วนในการผลักดันให้การดำเนินงานนั้นมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะภาครัฐที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ การพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชก็เช่นกันหากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนก็ย่อมที่จะส่งผลให้การดำเนินงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชประสบความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชคือ ไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐและเอกชน ทำให้ผู้ป่วยจิตเวชไม่ได้รับการคุ้มครองในสิทธิด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน จึงมีข้อเสนอแนะต่อภาครัฐและเอกชน ดังนี้

1. ภาครัฐโดยเฉพาะภาครัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้ป่วยจิตเวชควรสนับสนุนให้มีการดูแลและคุ้มครองสิทธิของผู้ป่วยจิตเวชในด้านต่าง ๆ โดยกำหนดนโยบายในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชให้ชัดเจนและมีผลบังคับใช้ได้จริง
2. ภาครัฐและเอกชนควรให้ความสำคัญในสิทธิของผู้ป่วยจิตเวชเช่นเดียวกับคนทั่วไป เพื่อให้ผู้ป่วยจิตเวชได้รับการและทรัพยากรทางสังคม ความคุ้มครองในด้านสุขภาพ กฎหมาย การศึกษา การดำรงชีวิต การมีงานทำและการมีรายได้ และการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการ
3. ภาครัฐควรดึงภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมดูแลผู้ป่วยจิตเวชให้ได้รับสิทธิ บริการ และทรัพยากรต่าง ๆ ของภาคเอกชนตามความเหมาะสม เพราะในปัจจุบันการให้บริการทางสังคม

หลายอย่างมาจากภาคเอกชน ทำให้ผู้ป่วยจิตเวชเข้าไม่ถึงบริการทางสังคมในส่วนนั้น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช

4. ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ ผู้บริหารหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชมีการบริหาร ระเบียบ วิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน โดยจัดการประชุม โครงการ/การอบรม การศึกษาดูงานให้แก่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับการพิทักษ์สิทธิ ให้ความรู้และความเข้าใจในแนวคิดการพิทักษ์สิทธิสิทธิต่าง ๆ ของผู้ป่วยจิตเวช รวมทั้งการทำงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวช

5. ควรจัดสรรงบประมาณหรือเงินกองทุนที่สามารถช่วยเหลือผู้ป่วยจิตเวชในด้านต่าง ๆ การเดินทาง การศึกษา ที่อยู่อาศัย นอกจากสิทธิในการรักษา เพราะผู้ป่วยจิตเวทยังมีความเดือดร้อนและต้องการงบประมาณช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติมอีก

6. รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ให้การสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานเพื่อการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชของนักสังคมสงเคราะห์อย่างจริงจังในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ จัดทำโครงการและสื่อต่าง ๆ รวมทั้งงบประมาณและทรัพยากร

7. ควรประชาสัมพันธ์ รณรงค์ให้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิต่าง ๆ ของผู้ป่วยจิตเวช ป้องกันไม่ให้ละเมิดสิทธิของผู้ป่วยจิตเวช มีส่วนร่วมในการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชผ่านสื่อต่าง ๆ โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ ป้าย แผ่นพับ โครงการ/การอบรม รวมทั้งนิทรรศการและกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

#### ระดับหน่วยงาน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่

หน่วยงานที่ให้บริการผู้ป่วยจิตเวชไม่ได้มีเพียงสถานบริการทางการแพทย์แห่งเดียว แต่มีอีกหลายหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานทะเบียนราษฎร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของจังหวัด สำนักงานเขต สถานสงเคราะห์ สถานศึกษา เรือนจำ ศาล สถานีตำรวจ จากการศึกษาพบว่า บางครั้งผู้ป่วยจิตเวชไม่ได้รับบริการเช่นเดียวกับคนทั่วไป ถูกเลือกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ การที่ผู้ป่วยจิตเวชจะได้รับพิทักษ์สิทธิในหน่วยงานอื่นผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานจึงมีส่วนสำคัญที่จะดำเนินการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชร่วมกับนักสังคมสงเคราะห์ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน ดังนี้

1. ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานควรให้ความสำคัญในสิทธิของผู้ป่วยจิตเวชและปฏิบัติต่อผู้ป่วยจิตเวชเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปในเรื่องต่าง ๆ

2. ควรมีนโยบาย การบริหาร และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อดูแลและ/หรือร่วมดูแลสิทธิของผู้ป่วยจิตเวชในด้านต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้มีแนวทางและรูปแบบในการทำงานที่สอดคล้องและสนับสนุนการพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวชที่ชัดเจน

3. ในการปฏิบัติงานควรให้การส่งเสริม สนับสนุนดูแลสิทธิต่าง ๆ ของผู้ป่วยจิตเวช และร่วมทำงานเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวชในทุกระดับ

4. รับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของนักสังคมสงเคราะห์เกี่ยวกับการดูแลสิทธิของผู้ป่วยจิตเวชในด้านต่าง ๆ เพื่อให้มีการปฏิบัติงานพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวช

5. จัดโครงการ/การอบรม การสัมมนา การศึกษาดูงานแก่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานให้มีความรู้ ความเข้าใจในสิทธิต่าง ๆ ของผู้ป่วยจิตเวช แนวคิดการพิทักษ์สิทธิ ตลอดจนการทำงานเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวชทั้งในและนอกสถานที่

#### ระดับผู้ปฏิบัติงาน

นักสังคมสงเคราะห์ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่สุดในการพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวช เพราะการทำงานเพื่อพิทักษ์สิทธินั้นเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของนักสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะนักสังคมสงเคราะห์จิตเวชที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้ป่วยจิตเวช นักสังคมสงเคราะห์จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวช การปฏิบัติงานเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวชเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยทัศนคติ ความรู้ความสามารถ และทักษะส่วนบุคคล เนื่องจากสภาพสังคมที่ไม่เอื้อต่อสิทธิของผู้ป่วยจิตเวช นักสังคมสงเคราะห์จึงต้องมีความตั้งใจ ความพยายาม และมีวิธีการที่เหมาะสมในการพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวช ดังนี้

1. เสริมสร้างพลังในการพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวชให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น โดยหาแนวร่วมสมาคมหรือผู้ที่มีอุดมการณ์เดียวกันเพิ่มเติมที่มีพลัง ความสามารถ ความมุ่งมั่นและตั้งใจจริงในการดำเนินงานเพื่อดูแลสิทธิและผลประโยชน์ต่าง ๆ ของผู้ป่วยจิตเวช

2. นักสังคมสงเคราะห์และผู้ร่วมอุดมการณ์ควรเรียกร้องให้ภาครัฐและเอกชนเห็นความสำคัญในสิทธิของผู้ป่วยจิตเวช ไม่ทอดทิ้งในการทำงานการพิทักษ์สิทธิ การเขียนแผนและนโยบายเสนอภาครัฐ ผลักดันให้ภาครัฐกำหนดนโยบายเพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวชที่มีความชัดเจน และสามารถปฏิบัติได้จริง

3. เน้นการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้คนในสังคม เจ้าหน้าที่ ภาครัฐและเอกชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสุขภาพจิต โรคและอาการทางจิตเวช ตัวผู้ป่วยจิตเวช สิทธิต่าง ๆ ของผู้ป่วยจิตเวช ครอบครัวและมีส่วนร่วมในการพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยจิตเวช รวมทั้งการทำงาน

เพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และผู้ร่วมอุดมการณ์ผ่านสื่อ โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ โครงการ/การอบรม เอกสาร นิทรรศการและกิจกรรมที่ทุกคนในสังคมมีสิทธิในการเข้าร่วม

4. ผลิตและพัฒนาเนื้อหาทางวิชาการ เทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชที่สามารถเข้าถึงและแพร่หลายแก่คนในชุมชน สังคม รวมทั้งภาครัฐและเอกชน

5. ปรับเปลี่ยนบทบาทการพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชให้เหมาะสม โดยเน้นการปฏิบัติงานในเชิงรุก ประสานทรัพยากรในชุมชน สังคม หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อสนับสนุนการทำงานและการดูแลผู้ป่วยจิตเวชให้ได้รับสิทธิและบริการต่าง ๆ

6. ติดตามสถานการณ์ ข่าวสาร รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อนำมาเป็นทิศทางและพัฒนาการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งการดำเนินงานเพื่อพิทักษ์สิทธิผู้ป่วยจิตเวชให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

7. เข้าร่วมประชุมทางวิชาการ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานทั้งในและนอกหน่วยงาน เพื่อนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาตนเองในความรู้ ความสามารถ และการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

8. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้ร่วมงาน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จิตเวช ประเมินผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพของงานสังคมสงเคราะห์จิตเวชต่อไป